

УДК 342.7

DOI: 10.31732/2708-339X-2025-16-B3

СТВОРЕННЯ ОКРЕМОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ТА ДЕРЕГУЛЯЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОВЕРНЕННЯ БІЖЕНЦІВ: АДАПТАЦІЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Биков О.М.,

доктор юридичних наук,
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна 30-32, Україна, 03113
e-mail: oleksandrbrm@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4965-696X>

Менчак І.В.,

аспірант Університету економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна 30-32, Україна, 03113
e-mail: menchakiv@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6751-405X>

CREATION OF A SPECIAL LEGAL REGIME AND BUSINESS DEREGULATION AS A TOOL FOR REFUGEE RETURN: ADAPTATION OF UKRAINE'S MIGRATION POLICY IN THE POST-WAR PERIOD

Вуков О.М.,

Doctor of Law
University of Economics and Law «KROK»
Kyiv, Tabirna St. 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: oleksandrbrm@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4965-696X>

Menchak I.V.,

PhD student, University of Economics and Law «KROK»
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: menchakiv@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6751-405X>

Анотація. Стаття аналізує роль дерегуляції підприємницької діяльності як важливого інструменту для повернення біженців в Україну в умовах повоєнного відновлення.

У цій статті підлягає дослідженню такий аспект як адаптація чинної міграційної політики України та законодавства до нових викликів і реалій, що викликані наслідками війни і може сприяти створенню умов для ефективної підприємницької діяльності та економічного розвитку, що в свою чергу посилить мотивацію біженців і економічних мігрантів повернутися на Батьківщину.

Окремий аспект, який підлягає дослідженню у цій статті – це огляд успішних прецедентів зменшення регуляторного навантаження на бізнес і їх вплив на економічну активність.

Зокрема, увага буде зосереджена на таких заходах, як спрощення ведення бізнесу, зниження адміністративних бар'єрів та перешкод, лібералізація податкової політики та зменшення бюрократичних перепон на законодавчому рівні.

Розгляд цих прикладів дозволить не лише визначити ефективність дерегулювання підприємницької діяльності, а й зрозуміти, як ці заходи можуть бути адаптовані до специфічних умов України, зокрема в контексті повернення біженців і їх інтеграції в економічну діяльність під час війни та у повоєнний період.

Зокрема, в статті розглядаються механізми спрощення діяльності бізнесу, зменшення податкового навантаження, а також ролі підприємництва у відновленні економічної активності та забезпеченні соціальної інтеграції біженців та економічних мігрантів.

Ключові слова: міграційна політика, міграція, біженці, дерегуляція, податкова лібералізація.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 6.

Abstract. *The article analyzes the role of business deregulation as a crucial tool for facilitating the return of refugees to Ukraine during post-war recovery.*

This study explores the adaptation of Ukraine's current migration policy and legislation to new challenges and realities caused by the consequences of war, which could create favorable conditions for entrepreneurial activity and economic development. In turn, this would strengthen the motivation for refugees and economic migrants to return to their homeland.

Another aspect under examination in this article is the review of successful cases of reducing regulatory burdens on businesses and their impact on economic activity.

In particular, the focus will be on measures such as simplifying business operations, reducing administrative barriers, liberalizing tax policies, and minimizing legislative-level bureaucratic obstacles.

Analyzing these examples will not only help assess the effectiveness of business deregulation but also provide insights into how these measures can be adapted to Ukraine's specific conditions, especially in the context of refugee return and their integration into economic activities during the war and in the post-war period.

The article specifically examines mechanisms for simplifying business operations, reducing tax burdens, and the role of entrepreneurship in restoring economic activity and ensuring the social integration of refugees and economic migrants.

Keywords: *migration policy, migration, refugees, deregulation, tax liberalization.*

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, ref.: 6.

Постановка проблеми. Україна, перебуваючи в умовах війни та у перспективі післявоєнного відновлення, стикається з численними викликами, серед яких важливе місце займають економічна стабільність і відновлення зруйнованої інфраструктури. Одним із основних напрямків цього процесу є підтримка та розвиток підприємницької діяльності, яка може стати важливим чинником стабілізації економіки країни. Водночас, значні регуляторні бар'єри, надмірне адміністративне навантаження на бізнес та складні процедури в багатьох сферах є серйозними перешкодами для розвитку підприємництва.

У цьому контексті, дерегуляція підприємницької діяльності виступає як ефективний інструмент не лише для спрощення бізнес-процесів, але й для забезпечення соціально-економічної стабільності у повоєнний період.

Особливе значення має адаптація міграційної політики в Україні, зокрема в аспекті повернення біженців, які стали жертвами війни і змушені були покинути свої домівки. Післявоєнна реінтеграція біженців є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного і соціального розвитку. Для цього необхідно створити сприятливі умови для повернення не лише на рівні міграційної політики України, а й через економічні інструменти, що можуть забезпечити стабільну діяльність підприємств, створення нових робочих місць та підтримку малого та серед-

нього бізнесу.

Одним із ключових факторів повернення біженців є можливість адаптації до нових економічних реалій, зокрема шляхом участі у підприємницькій діяльності, що може забезпечити як економічну стабільність, так і соціальну інтеграцію осіб, що повертаються. Однак для того, щоб підприємницька діяльність стала реальним засобом інтеграції біженців, необхідно значно зменшити регуляторне навантаження, спростити механізми ведення бізнесу та створити стимулюючі умови для розвитку приватного сектору.

Проте в умовах поточної ситуації, в Україні залишається недостатньо чітко визначена державна політика щодо підтримки підприємництва в контексті міграційних процесів. Зокрема, потребує уваги питання щодо того, як саме дерегуляція бізнесу може стати ефективним механізмом не лише для економічного відновлення, але й для повернення біженців до країни. Це потребує детального дослідження, врахування міжнародного досвіду та розробки рекомендацій щодо ефективного застосування дерегуляції в українських умовах.

Таким чином, постановка проблеми полягає у необхідності комплексного підходу до дерегуляції підприємницької діяльності як важливого інструменту адаптації міграційної політики України, що має стати основою для повернення біженців і забезпечення стабільного економічного розвитку після війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність досліджень проблем міграційної політики є надзвичайно високою на сучасному етапі. Питання міграційної політики та механізмів її державного регулювання висвітлюються в роботах таких вчених: Д. Станков, М. Біль, В. Капітан, М. Романюк, Е. Лібанова та інших.

Проте триваюча збройна агресія російської федерації проти України породжує нові виклики для цивільного населення, внаслідок чого існує ризик збільшення кількості біженців та внутрішньо переміщених осіб.

Таким чином, наукова база з тематики дерегуляції підприємницької діяльності та впливу її на повернення біженців активно розвивається, проте залишається потреба в глибшому дослідженні теоретико-правових аспектів цієї проблеми в контексті збройної агресії російської федерації проти України.

Мета статті – дослідження теоретико-правових аспектів дерегуляції підприємницької діяльності як інструменту для стимулювання повернення біженців в Україну та адаптації міграційної політики в повоєнний період.

Стаття має на меті оцінити ефективність спрощення регуляторних процедур для розвитку підприємництва та створення сприятливих економічних умов для повернення осіб, які були змушені покинути країну, а також запропонувати шляхи інтеграції міграційної політики України в контексті післявоєнного відновлення економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як передбачено статтею 42 Конституції України, кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [1].

Це фундаментальна норма, що передбачає право особи на підприємницьку діяльність і встановлює основи ринкової економіки в Україні.

Підприємницька діяльність відіграє ключову роль у функціонуванні ринкової економіки, забезпечуючи її динамічний розвиток, конкурентоспроможність і стійкість до кризових ситуацій. Підприємці стимулюють економічне зростання, створюючи нові товари та послуги, що формують додану вартість і сприяють збільшенню ВВП. Вони є рушійною силою інновацій, запроваджу-

ючи новітні технології та бізнес-моделі, які модернізують економіку. Малий та середній бізнес створює значну кількість робочих місць, знижуючи рівень безробіття та підвищуючи добробут громадян.

Конкурентне середовище, яке формують підприємці, спонукає бізнес до вдосконалення продукції, оптимізації витрат і орієнтації на потреби споживачів. Крім того, підприємства виявляють гнучкість і здатність швидко адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, що забезпечує стійкість економіки до потрясінь.

Підприємці також роблять вагомий внесок у розвиток місцевих громад, підтримуючі соціальні ініціативи, освітні програми та культурні проєкти. У контексті післявоєнного відновлення України підприємництво може стати каталізатором стабілізації, залучення інвестицій і повернення біженців, адже саме активна бізнес-діяльність створює нові можливості та сприяє відбудові країни зсередини.

Однак, для створення умов для масового повернення біженців та ефективної інтеграції їх у соціально-економічне життя країни, необхідно забезпечити сприятливе бізнес-середовище. Це передбачає спрощення регуляторних процедур, зниження адміністративних бар'єрів, забезпечення доступу до фінансових ресурсів і правову підтримку для новостворених підприємств.

Тобто, одним із механізмів створення додаткових робочих місць та створення механізмів спонукання процесу повернення біженців назад в Україну є дерегуляція здійснення підприємницької діяльності.

Одним із прикладів успішної дерегуляції стало звільнення від мита та податку на додану вартість імпорту обладнання для енергетичних об'єктів та іншого важливого обладнання для оборонного сектору. У відповідь на руйнації енергетичної інфраструктури внаслідок масованих обстрілів, були внесені зміни до Податкового кодексу України та Митного кодексу України Законом України «Про внесення змін до підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з ввезення товарів для потреб виробництва та/або ремонту машин механі-

зованого розмінування» від 16.07.2024 № 3853-IX [3] та Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввезеними товарами для потреб виробництва та/або ремонту машин механізованого розмінування, товарів, які сприяють відновленню енергетичної інфраструктури України, та щодо окремих особливостей митного оформлення товарів, призначених для потреб безпеки і оборони» від 16.07.2024 № 3854-IX [4].

Це рішення сприяло не тільки оперативному відновленню критичної енергетичної інфраструктури, а й підтримці розвитку підприємств, які залежать від надійного енергопостачання. Бізнес отримав можливість швидше адаптуватися до нових реалій, зберегти робочі місця та продовжувати функціонування навіть у складних обставинах. Цей приклад показує, що дерегуляція може слугувати не лише антикризовим заходом, але й потужним стимулом для загального економічного зростання.

Таким чином, досвід зі зняттям мит та ПДВ на енергетичне обладнання вказує на те, що дерегуляція сприяє розв'язанню стратегічно важливих завдань. Подібний підхід варто розширити на інші сфери економіки, зокрема шляхом перегляду процедур ліцензування, дозвільної системи та оподаткування. Гнучке та раціональне регулювання здатне не лише зменшити витрати бізнесу, але й створити умови для його подальшого зростання.

Також важливим аспектом є створення державних програм підтримки для тих, хто повертається, зокрема надання пільгових кредитів, грантів на відкриття бізнесу, а також, наприклад, створення окремих правових режимів, які мають на меті впровадження пільг для біженців, що повертаються в Україну.

Особливо це стосується регіонів, що постраждали від бойових дій, де підприємницька активність може стати ключовою рушійною силою відновлення місцевої інфраструктури та створення нових робочих місць.

Прикладом успішного впровадження в Україні правового режиму, який передбачає пільгові податкові умови та ряд інших привілеїв для його учасників є Дія Сіті.

Відповідно до пункту 9 частини 1 статті 1 Закону України «Про стимулюван-

ня розвитку цифрової економіки в Україні» правовий режим Дія Сіті – це сукупність правових норм, якими визначаються права та обов'язки особи, що виникають, змінюються та припиняються у зв'язку із зверненням про набуття, набуттям та втратою статусу резидента Дія Сіті, а також особливості регулювання відносин за участю резидента Дія Сіті і щодо участі у його статутному капіталі [2].

Цей правовий режим, зокрема, передбачає зниження податкового навантаження для ІТ-компаній, спрощену систему ведення бухгалтерії, а також особливі умови працевлаштування, що стимулюють розвиток технологічного сектору та залучення іноземних інвестицій. Такий підхід може бути розширений на інші галузі економіки, щоб сприяти створенню сприятливих умов для підприємців, які повертаються в Україну після вимушеної еміграції. Успішний досвід Дія Сіті демонструє, що дерегуляція та цілеспрямована підтримка підприємництва можуть стати потужним інструментом для відновлення економіки та соціальної інтеграції переселенців у повоєнний період.

Зокрема, відповідно до абзацу 7 пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76 «Деякі питання реалізації положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» резиденти Дія Сіті визнаються критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення, а відтак працівники резидентів мають право бути заброньованими під час дії воєнного стану та загальної мобілізації [5].

Дана обставина дає ряд переваг та частково вирішує проблему кадрового дефіциту в Україні.

Однак, такий режим має галузеву направленість, а саме передбачений для ІТ-компаній.

Відповідно до даних статистичного офісу Європейського Союзу Евростат, станом на грудень 2024 року у країнах ЄС перебувають близько 4,3 мільйона українських громадян, які отримали тимчасовий захист у ЄС з початку широкомасштабного вторгнення у 2022 році [6].

Водночас, враховуючи велику кількість українців, які змушені були залишити Україну внаслідок війни, необхідно внести суттєві зміни до міграційної політики України. Наприклад, як один з варіантів вирішення проблеми – це створення окремого правового режиму для біженців та внутрішньо переміщених осіб.

Такий режим може включати наступні аспекти:

- пільгові умови оподаткування для новостворених підприємств, заснованих біженцями або переселенцями – знижені ставки податків, відстрочка податкових платежів або податкові канікули на певний період. Особливо цей аспект буде ефективним для впровадження в областях, які найбільше постраждали від бойових дій;

- державні гранти та програми мікрофінансування для підтримки малого та середнього бізнесу – фінансова допомога на старт бізнесу, субсидії для оренди приміщень або закупівлі обладнання;

- програми професійної перекваліфікації та бізнес-освіти;

- інтеграція у місцеві бізнес-спільноти – створення платформ для нетворкінгу, менторських програм і обміну досвідом між підприємцями, які повернулися, та вже діючими бізнесами.

Впровадження такого режиму може стати важливим стимулом для повернення українців на Батьківщину, адже створення сприятливого середовища для ведення бізнесу не лише підтримає економіку, а й сприятиме соціальній інтеграції та побудові нових стійких громад. Це також дозволить ефективніше використати потенціал мігрантів, їхній досвід та нові ідеї для розвит-

ку країни в повоєнний період.

У довгостроковій перспективі дерегуляція та розвиток підприємництва сприятимуть не лише економічному відновленню, але й формуванню сильної, самодостатньої спільноти громадян, які повернулися додому з метою брати активну участь у відбудові країни. Важливо, щоб держава, громадянське суспільство та бізнес-спільнота спільно працювали над формуванням середовища, в якому кожен охочий зможе реалізувати свій потенціал, роблячи внесок у майбутнє України.

Висновки. Деретуляція підприємницької діяльності та адаптація міграційної політики є ключовими інструментами для повернення біженців та внутрішньо переміщених осіб до України у повоєнний період. Створення сприятливого бізнес-клімату через податкові пільги, державну підтримку та освітні програми сприятиме відновленню економіки, зростанню зайнятості та соціальній інтеграції.

Запровадження спеціального правового режиму для біженців і переселенців може стимулювати активізацію підприємницької ініціативи, залучення інвестицій і модернізацію регіонів, що постраждали від війни.

Таким чином, дерегуляція та розвиток підприємництва не лише сприятимуть економічному відродженню України, а й допоможуть повернути людей додому, надавши їм можливість реалізувати свій потенціал і стати активними учасниками створення нового, сильного суспільства. Для досягнення цих цілей важливо забезпечити тісну співпрацю між державою, бізнесом та громадським сектором, створюючи синергію зусиль заради спільного майбутнього.

Література:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 64.

2. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 01.03.2025).

3. Про внесення змін до підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з ввезення товарів для потреб виробництва та/або ремонту машин механізованого розмінування: Закон України від 16.07.2024 № 3853-IX/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3853-IX#Text> (дата звернення: 01.03.2025).

4. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввізним митом товарів для потреб виробництва та/або ремонту машин механізованого розмінування, товарів, які сприяють відновленню енергетичної інфраструктури України, та щодо окремих особливостей митного оформлення товарів, призначених для потреб безпеки і оборони Закон України від 16.07.2024 № 3854-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3854-IX#Text> (дата звернення: 01.03.2025).

5. Деякі питання реалізації положень Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час: постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2023 р. № 76/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF#n14> (дата звернення: 01.03.2025).

6. 4.3 million under temporary protection in December 2024. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250210-1>.

References:

1. Constitution of Ukraine: Law of 28.06.1996 No. 254k/96-VR. Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. No. 30. Art. 64.

2. On Stimulating the Development of the Digital Economy in Ukraine: Law of Ukraine of 15.07.2021 No. 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (access date: 01.03.2025).

3. On Amendments to Subsection 2 of Section XX 'Transitional Provisions' of the Tax Code of Ukraine Regarding Exemption from Value-Added Tax on the Import of Goods for the Production and/or Repair of Mechanized Demining Machines: Law of Ukraine of 16.07.2024 No. 3853-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3853-IX#Text> (access date: 01.03.2025).

4. On Amendments to the Customs Code of Ukraine Regarding the Exemption from Import Duties on Goods for the Production and/or Repair of Mechanized Demining Machines, Goods Contributing to the Restoration of Ukraine's Energy Infrastructure, and Certain Features of Customs Clearance of Goods Intended for Security and Defense Needs: Law of Ukraine of 16.07.2024 No. 3854-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3854-IX#Text> (access date: 01.03.2025).

5. Certain Issues of Implementing the Provisions of the Law of Ukraine 'On Mobilization Preparation and Mobilization' Regarding the Reservation of Conscripts During Mobilization and Wartime: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 27.01.2023 No. 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2023-%D0%BF#n14> (access date: 01.03.2025).

6. 4.3 million under temporary protection in December 2024. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250210-1>. (access date: 01.03.2025).

Стаття надійшла до друку 26 лютого 2025 року